

Т. А. Дружина
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ЕНІГМАТИЧНІ ТЕКСТИ З ПОЗИЦІЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

Реферат. Спеціальне дослідження комунікативних якостей мови енігматичних текстів у різносистемних мовах створене завдяки посиленому обміну інформацією у суспільстві, яке супроводжується зростанням інтересу до наукового аналізу процесів мовленнєвої діяльності і, особливо, до практичних рекомендацій, які впливають з цього аналізу і дозволяють забезпечити високу ефективність впливу повідомлення на адресата, підготовки мовленнєвого твору адресантом.

У роботі визначено основні теоретичні аспекти вивчення комунікативних якостей мови енігматичних текстів, виявлено їхню роль у комунікативному акті, виділено та з'ясовано найхарактерніші та спільні риси комунікативних якостей мови енігматичних текстів в усіх досліджуваних мовах, проаналізовано теоретичні основи культури мови.

Проведено урахування вікових та психологічних особливостей кожного періоду розвитку дитини та з'ясовано тематичні групи енігматичних текстів характерних для кожного вікового періоду. Виявлені комунікативні якості мови загадок за віковим розподілом. З'ясовані джерела і способи реалізації енігматичних текстів у різносистемних мовах.

Ключові слова: комунікативний акт, енігматичний текст, загадка, культура мовлення, комунікативні якості мови, мовленнєва діяльність, мовна поведінка.

Критерії оцінки ефективності того чи іншого акту комунікації продовжують залишатися однією з найбільш актуальних проблем сучасного мовознавства, бо поза аналізу мовних творів, що будується на чітких постійних критеріях, не можна домогтися більш високого рівня володіння мовою. Культура мови дає сумарну оцінку якості мови чи оцінку окремих її рівнів та аспектів. Комунікативні якості мови – це реальні властивості її змістової і формальної сторони. Саме система цих властивостей визначає ступінь комунікативної досконалості мови. Комунікативна ситуація і її складові виявилися тісно пов'язаними з комунікативними якостями мовлення. Комунікативні якості мови охоплюють усі аспекти тексту, а їх співвідношення і ступінь вияву в тексті залежать від жанру і стилю висловлювання, від індивідуальних особливостей комунікантів. Порушена проблема певним чином вже отримувала висвітлення як в дисертаційних дослідженнях (Г. А. Онищенко, В. С. Філіппов, Г. В. Насибуліна), так і в окремих наукових розвідках (О. О. Селіванова, Г. Г. Москальчук, В. Топоров, О. Киченко). У свій час комунікативні якості мови загадки виокремлювали і такі знавці фольклору, як І. Березовський, Ю. Соколов, П. Попов, В. Анікін, В. Чичеров та ін. Проте інформація про конкретний розподіл комунікативних якостей мови загадок у різносистемних мовах все ще потребує узагальнення, систематизації та доповнення, чим зумовлюється актуальність статті.

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній розглядаються комунікативні якості мови на прикладі енігматичних текстів чотирьох мов.

Мета статті – дослідити енігматичні тексти з позицій комунікативних якостей мови. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: визначити основні теоретичні аспекти вивчення комунікативних якостей мови енігматичних текстів; виявити їхню роль у комунікативному акті; виділити та з'ясувати найхарактерніші та спільні риси комунікативних якостей мови енігматичних текстів в усіх досліджуваних мовах; проаналізувати теоретичні основи культури мови; виявити комунікативні якості мови загадок за віковим розподілом; з'ясувати джерела і способи реалізації енігматичних текстів у різносистемних мовах.

Комунікативним якостям присвячена значна кількість літератури у вітчизняній лінгвістиці. Усе ж суперечливими, а інколи й невіршеними залишаються такі питання, як дефініція якостей мови, принципи їхньої класифікації, їхні взаємовідношення і своєрідність реалізації у різних стилях мови. Зокрема, вчені визнають, що у виділенні якостей мови відсутня спільна основа, єдиний принцип класифікації. Виділення одних якостей на основі одних відношень, інших якостей на основі інших відношень, а також можливість виділення тієї самої якості на основі двох типів відношень робить типологію якостей мови непослідовною і внутрішньо суперечливою. Але безперечно й те, що непослідовність і внутрішня суперечливість у цьому випадку неминучі [8].

Вказані відношення розкрив Б. Головін у праці «Основы теории речевой культуры», де наголошував на тому, що співвідношення «мова – мовлення» пов'язане з правильністю, чистотою і багатством мовлення, співвідношення «мовлення – мислення» – з точністю і логічністю, «мовлення – свідомість» дає виразність, образність, доречність, дієвість, «мовлення – дійсність» дає також точність, логічність, «мовлення – людина, адресат» породжує доступність і, нарешті, співвідношення «мовлення – умови спілкування» дає доречність [5, с. 24-25].

М. І. Ілляш [7] пропонує таку класифікацію комунікативних якостей мови: правильність, точність, логічність, чистота, багатство і різноманітність, виразність і образність, стислість і доречність.

Л. І. Скворцов вважає, що мовна майстерність полягає в умінні вибрати із паралельних варіантів найбільш точний у змістовому плані, стилістично доречний, виразний, доступний і т. ін. Проте у монографії «Теоретические основы культуры речи» [11] вчений не розглядає комунікативних якостей мови.

А. Н. Васильєва на першому рівні культури мови висуває критерій літературно-мовної правильності, на другому – критерій стилістичної відповідності і комунікативної доцільності.

Стосовно комунікативної доцільності зазначимо, що Б. Н. Головін, услід за В. Г. Костомаровим і О. М. Леонтьєвим, проаналізував це поняття, вважаючи його опорним терміном теорії культури мови. Він вважає, що, окрім норми, діють й інші регулятори мовної поведінки людини, які, розчленовуючи, можна позначити словом «доцільність», та лише розумний і міцний союз норми і доцільності забезпечує культуру мови суспільства й окремої людини [5, с. 20].

В україністиці аналіз комунікативних якостей мови знаходимо у мовознавчих студіях Л. А. Булаховського. На думку вченого, до числа критеріїв удосконалення мови входить гнучкість фрази, ясність, точність, багатство, естетичність. Гнучкість мови залежить від багатства культивованих нею жанрів, від індивідуалізації застосовуваних стилів, від тих можливостей вибору мовних знаків і зразків суцільного виразу, які створює національний колектив своєю продукцією на різних ділянках вживаного ним слова. Секрет ясності викладу «криється в засобах організації думки – чіткості та послідовності планування опрацьованого матеріалу, в певності, з якою подаються ті або інші факти та ідеї, в чутті того, що вже належить свідомості слухача або читача як відоме з попереднього досвіду й тому не потребує нового зосередження на ньому уваги, в умінні висувати головне і планувати у відповідних ступенях залежності матеріал другорядний, додатковий і т. ін.» [3, с. 403]. Точність вислову, на думку Л. А. Булаховського, забезпечується культурою мови на певному етапі і, залежно від загального стану культурності країни, від специфічних умов її розвитку – школи, преси і т. ін., можна говорити про різні ступені точності в аспекті розвитку.

На думку А. Васильєвої, істинна якість мови залежить від якості змісту мови, від якості комунікативних намірів суб'єкта.

Ф. С. Бацевич розглядає комунікативно-риторичні якості мовлення. Проте дослідник наголошує на тому, що «з точки зору мовної комунікації найважливішими якостями мовлення є змістовність, доречність, логічність і послідовність» [1, с. 198].

На основі аналізу відповідних оцінних параметрів мови, які склалися в мовознавстві, сформувався такий перелік комунікативних якостей мови українських, російських,

англійських та французьких загадок: правильність, точність, логічність, образність, виразність, багатство, різноманітність, доречність, доступність, стислість та естетичність (Н. Д. Бабич, Ф. С. Бацевич, Л. А. Булаховський, А. Н. Васильєва, Б. Н. Головін, М. І. Ілляш, В. Г. Костомаров, О. М. Леонтєв, Л. І Скворцов та ін.).

Основною комунікативною якістю мови загадки є її правильність – дотримання норм сучасної літературної мови. Насамперед правильною забезпечується висока культура мови, її єдність, зумовлюються всі інші комунікативні якості.

Наприклад:

Укр.: *Маленька пташка на дереві живе, без вікон,*

Без дверей собі хатку плете (Шовкопряд) [2, с. 142];

Рос.: *Лесом катится клубок, у него колючий бок.*

Он охотится ночами за жуками и мышами (Еж) [10, с. 62];

Англ.: *Without a tongue, without an ear,*

I can speak, and sing, and hear (A tape-recorder) [9, с. 5];

Фр.: *Dans la mare je,*

Je saute et je clapote

Toute la journee écoute-moi coasser.

Qui suis-je? (Grenouille) [6].

Так, у загадках простежується сукупність загальноновизнаних, кращих, найпридатніших мовних засобів: логічна послідовність і зв'язність думок (*пташка на дереві живе; охотится ночами за жуками и мышами; I can speak, and sing, and hear; dans la mare je, je saute et je clapote*); емоційність і лексико-стилістична виразність (*маленька пташка, хатку; лесом катится клубок, у него колючий бок; without a tongue, without an ear; toute la journee écoute-moi coasser*); точність формування і формулювання думки, намагання зробити її найяскравішою, найточнішою (*пташка на дереві живе, без вікон, без дверей собі хатку плете; катится клубок, у него колючий бок. Он охотится ночами за жуками и мышами; without a tongue, without an ear, I can speak, and sing, and hear; Dans la mare je, Je saute et je clapote Toute la journee écoute-moi coasser*); орфографічна та пунктуаційна грамотність.

У понятті «точність мови» закладений подвійний зміст: «по-перше, це вживання слів (їх значень) і словосполучень, звичних (узвичаєних) для людей, які володіють нормами літературної мови, а, по-друге, це оформлення і вираження думки адекватно предметові або явищу дійсності, тобто несуперечність реального предмета і його назви» [1, с. 3], як-от:

Укр.: *Вдень у небі гуляє, а ввечері на землю сідає (Сонце) [2, с. 49];*

Рос.: *Летом греет – зимой холодит (Солнце) [10, с. 53];*

Англ.: *It never bothers to wake us up, but in any weather and any season,*

We open our eyes, stretch and yawn, we rise the moment

We see it is risen (The Sun) [9, с. 21];

Фр.: *Qui est-ce qui court plus qu'un cheval, est en l'eau et ne se mouille point? (Le soleil) [6].*

Так, в українській загадці цілком точним природним явищем є зміна дня ніччю; в російській – влітку тепло, а взимку холодно; в англійській – сонце світить кожен день, незважаючи на пору року або погодні умови; у французькій – демонструються його (сонця) розміри та фізичні якості.

Логічність характеризує структуру тексту, його організацію. Слід враховувати взаємодію «трьох логік»: логіки дійсності (*Зимою спить, а літом шумить (Дерево) [2, с. 97]*), Фр.: *Qu'est ce qui est noir, puis devient rouge, puis devient gris? (Le charbon) [6]*), логіки думки: Рос.: (*Стоит дерево кудряво, кто подойдет, того и обоймет (Ренейник) [10, с. 40]*), і логіки мовного вираження (Англ.: *Irritation all around with its tiresome buzzing sound, it flies, restless, all day long, but at night it drops its song (A fly) [9, с. 18]*). Логічність, як і точність, буває предметна і понятійна. Предметна логічність полягає у відповідності смислових зв'язків і відношень одиниць мови у мовленні до зв'язків і відношень предметів і явищ у

реальній дійсності. Логічність понятійна є відображенням структури логічної думки і логічного її розвитку в семантичних зв'язках елементів мови в мовленні.

Чистота – ознака мови, пов'язана з правильною літературно нормативною вимовою, з відсутністю позалітературних елементів – діалектизмів, вульгаризмів, плеоназмів, макаронізмів, а також штампів, канцеляризмів, слів-паразитів, таких мовно-виражальних засобів, що заперечуються нормами моралі. Українська ж загадка багата на позамовні елементи, як-от:

Дорога без персти (без пилу),

Кінь без шерсті,

Нагайка без шкіри (Річка, човен, весло) [2, с. 267].

Розглянемо мовний матеріал:

Укр.: Висить, телінається, всі за нього хватаються (Рушник) [2, с. 207];

Рос.: То назад, то вперед ходит, бродит паролод.

Остановишь – горе! Продырявит море! (Утюг) [10, с. 24];

Англ.: Seven kids on a ladder are happy and gay.

They are swinging their feet they are singing away

(The seven notes of the octave) [9, с. 11];

Фр.: L'ete et l'hiver il est toujours vert (Le sapin) [6].

Образність – комунікативна якість мови, орієнтована на виникнення додаткових асоціативних зв'язків, тобто вживання слів і словосполучень у їхньому незвичному оточенні (як в українській та французькій загадках), зокрема, їх переосмислення в порівняннях (у російській загадці праска порівнюється з пароплавом), метафорах (в англійській загадці – це seven kids on a ladder) тощо.

Виразність – те, що привертає увагу слухача, читача своєю формою (Рос.: *Громко стучит, звонко кричит, а что говорит – никому не понять и мудрецам не узнает* (Гром) [10, с. 49], Фр.: *Qui fait le tour de la maison sans bouger? (La gouttière) [6]*), логічним підкресленням (Укр.: *Звечора вмирає, вранці оживає* (День) [2, с. 72]) або емоційним підкресленням (Англ.: *This old Granny has only one eye and a long tail which she let fly, and every time she went over a gap, she left a bit of her tail in a trap (A needle and thread) [9, с. 13]*).

Показником багатства мови служить великий обсяг активного словника (лик; lit), семантично (on the run) і стилістично відмінні одиниці, оперування синонімічними (дорога, слід) можливостями мови, не лише лексичними, а й словотвірними, граматичними, як-от:

Укр.: Їду-їду без дороги, без сліду (Човен) [2, с. 266];

Рос.: Лик пахучий, а хвост колючий (Роза) [10, с. 54];

Англ.: Has no legs, but just for fun it is always on the run (A Ball) [9, с. 40];

Фр.: Qui voyage jour et nuit sans quitter son lit? (Une rivière) [6].

Для урізноманітнення в загадках використовуються різні засоби і способи для вираження того самого змісту (*чотири брати, четверо разом, два тікає, два доганяє; Monsieur et Madame rentrent*), звертання до системних і контекстуальних синонімів (*walk along it, run, or ride in a bus, or in a car*), до джерел стилістичного (*одежки, одежонок*) урізноманітнення мови.

Розглянемо мовні приклади:

Укр.: Чотири брати біжать – один одного не пережене.

Під нашим перелазом четверо разом.

Два тікає, два доганяє, а один одного не дожене

(Колеса в возі) [2, с. 271];

Рос.: Лето целое старалась – одевалась, одевалась...

А как осень подошла, нам одежки отдала.

Сотню одежонок сложили мы в бочонок (Капустя) [10, с. 57];

Англ.: This belt stretches, long and wide.

Walk along it, run, or ride in a bus, or in a car.

It's for you to choose how far (A road) [9, с. 32];

Фр.: Monsieur et Madame rentrent, qu'est-ce qui rentre d'abord?
(C'est la clef) [6].

Згідно з етнопедагогікою кожен вік потребує відповідного виховання, в якому найголовніше – співучасть в усіх здобутках розвитку. Народна мудрість наголошує на необхідності гуманного виховання: не втручання, не управління, а співучасть у розвитку людини. Л. В. Гураш, Г. Г. Ключова, А. М. Богуш [4] зауважують, що успішне застосування загадок під час навчання залежить від урахування вікових та психологічних особливостей кожного періоду розвитку дітей. Тому загадки про одну й ту саму річ чи предмет у дошкільному та шкільному віці мають бути різними, за що відповідають як доречність – добір, організація мовних засобів, які роблять текст адаптованим, відповідно до мети, умов, ситуації спілкування, так і доступність (дохідливість) – здатність певної форми мови бути зрозумілою комунікантам, полегшувати сприйняття вираженої інформації, тобто доступність пов'язана із відповідністю повідомлення комунікативній сприйнятливості. Доречна мова відповідає темі повідомлення, його логічному й емоційному змістові, складові слухачів і читачів, інформаційним, виховним, естетичним та іншим завданням писемного й усного виступу. Наприклад, загадки про kota доцільно так розподілити за віковими групами:

У молодшій школі:

*Укр.: У нашої бабусі сидить звір у кожусі,
Біля пічки гріється, без водички миється (Кім) [2, с. 5];*
*Рос.: У нашей бабуся сидит зверь у кожуси,
Возле печки греется, без водички моется (Кошка) [10, с. 74];*
*Англ.: I'm a soft and furry pet. I have four legs and a long tail.
I have sharp teeth and claws. I like to chase mice.
I am a... (A cat) [9, с. 5];*
*Фр.: Je comparais doux et une fourrure.
Je ai un jambes et une queue longue quatre.
Je ai un chocottes et un griffes aiguës.
Moi aiment chasser un accommodements (Un chat) [6].*

У середній школі:

Укр.: І вдень, і вночі у кожусі на печі (Кім) [2, с. 5];
Рос.: Мохнатенька, усатенька, сядет – песенки поет (Кошка) [10, с. 74];
Англ.: Furry and purry with long whiskers (A cat) [9, с. 30];
*Фр.: Longue est ma
Brillants sont mes yeux
Je pars a l'aventure
Sans etre vu, bien sur!
Qui suis-je? (Le chat) [6].*

У старшій школі:

Укр.: Хто народився з вусами і на вусату полює? (Кім) [2, с. 5];
Рос.: Кто родился с усами? (Котенок) [10, с. 74];
Англ.: Who was born with whiskers? (A kitten) [9, с. 30];
*Фр.: Qui est-ce qui naist en plaignant et s'enfuit
Quand on l'appelle par son nom? (Le chat) [6].*

Отже, для молодшого віку характерні загадки, у яких домінує елемент гри та переважають теми знайомих предметів і явищ, що викликають у дітей позитивні емоції. Найчастіше це загадки про свійських тварин, птахів, про іграшки, рослини, деякі предмети побуту з елементами звуконаслідування. У них описуються характерні ознаки зовнішнього вигляду (колір, форма, розмір), відзначені ті якості об'єкта, що добре знайомі дитині (голос тварини, чим вона харчується, поведінка тощо). У зв'язку з недостатнім досвідом малюків, тематика пропонованих загадок для них звужена.

Для середнього віку використовуються загадки різноманітні за тематикою: про тварин, птахів, рослини, явища природи, предмети побуту, транспорт, про людину, грамоту, книгу

тощо. У цьому віці діти опановують операції порівняння, зіставлення, узагальнення, можуть вже самостійно робити висновки; у них виявляється чутливість до змістовного відтінку слова, вони починають розуміти зміст образних висловів у літературних творах.

Для старшого віку доступні різні за змістом і формою загадки, як стислі, так і більш розгорнуті, народні та літературні. Зменшується кількість ознак, на основі яких будується загадка.

Стислість мови виражається у прагненні виразити максимальну за обсягом інформацію мінімальною кількістю всіх мовних засобів, як-от:

Укр.: До ліса – самі білі, і з ліса – розмаїті (Яйця і курчата) [2, с. 125];

Рос.: Через лунку – струнка (Дужка ведра) [10, с. 40];

Англ.: Head of iron, tail of wood (An axe) [9, с. 15];

Фр.: Qu'est-ce qui dit tout, mais qui ne parle pas? (Le journal) [6].

Як бачимо, загадки мають просту структуру, не нагромаджену складними конструкціями, що полегшує засвоєння запропонованої інформації; зміст тексту підкреслюється найхарактернішими рисами загадуваного предмета: в українському енігматичному тексті – яйця білі, а курчата розмаїті; в російському – дужка відерця є стрункою; в англійському – сокира зроблена з дерева та заліза; у французькому – газета знає все.

Естетичність, як якість мови загадки, виявляється перш за все в оптимальному відборі її організації відповідно до комунікативних умов і завдань самого змісту, в оптимальному при цьому мовному оформленні змісту, в гармонії та цілісності тексту (як в українській загадці – простежується послідовність дій: ходила, загубила, зійшов, найшов; в англійській – went for simpletons, fastened to his nose a worm; у французькій – jette, retombe), у якості його зовнішнього оформлення в писемній формі (як в російській загадці – римування: обитает / летает; летать / опять) і виконання в усній. Це милозвучність мови, відчуття краси слова.

Наприклад:

Укр.: Зоря-зоряниця по церкві ходила, ключі загубила,

Місяць зійшов, ключі найшов (Роса) [2, с. 67];

Рос.: В морях и реках обитает, но часто по небу летает.

А как наскучит ей летать, на землю падает опять (Вода) [10, с. 44];

Англ.: Brother Rod and brother Hook went for simpletons.

Just look: brother Hook, all tough and firm,

Fastened to his nose a worm (A fish-tackle) [9, с. 21];

Фр.: Qu'est-ce qu'on jette blanc et qui retombe jaune? (Un œuf) [6].

Загадка допомагає розрізняти окремі елементи змісту повідомлюваної інформації, розуміти причиново-наслідкові зв'язки, головну думку тексту в процесі слухання і читання; планувати своє висловлювання з урахуванням комунікативного завдання, відповідно добирати мовні засоби, будувати усний або письмовий текст; дотримуватися правил мовленнєвої поведінки, мовленнєвого акту, що мають національну специфіку: українська загадка має в тексті назву страви (борщ); російська – рослини, притаманні лише певній місцевості (косяниця, суніця, сиріжка, малина, лозина); англійська – розташування днів тижнів (неділя, понеділок, вівторок, середа, четвер, п'ятниця, субота); французька – назви міст (Paris, Lyon).

Розглянемо мовний матеріал:

Укр.: Я кругленький хлопчик, як у мишки – хвостик, червоненький

Я на вроду, хочу в борщик із городу (Буряк) [2, с. 11];

Рос.: Богатырь стоит богат, угощает всех ребят:

Ваню – земляничкой, Таню – костяничкой,

Машеньку – орешком, Петю – сыроежкой,

Катеньку – малинкой, Васю – хворостинкой (Лес) [10, с. 50];

Англ.: Can you name five days of the week without mentioning

Sunday, Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday,

Friday or Saturday? (Today, yesterday, the day before yesterday, tomorrow, the day after tomorrow) [9, с. 8];

Фр.: *Qui est-ce qui va de Paris à Lyon sans bouger et sans faire un pas? (La grande route)* [6].

Загадка допомагає зрозуміти особливості усного і писемного мовлення, необхідність враховувати вимоги до них у побудові власних висловлювань; дотримуватися правил етики мовлення, враховувати національні стереотипи української мовленнєвої поведінки, бути толерантним у спілкуванні з носіями інших мов і культур.

Загадки завжди виступали засобом естетичного освоєння навколишньої дійсності: розвивали естетичний смак, сприяли образному баченню різних предметів і явищ у житті, допомагали відчувати зображувальну силу слова.

Завдяки низці своїх особливостей – лаконізму, широті тем, конкретності й розважальному характеру – загадки належать до найбільш улюблених дітьми зразків фольклору. У дитячому середовищі загадки пропонуються з метою пізнання навколишнього світу, тренування пам'яті й розвитку мовлення.

Таким чином, підвищене свідоме ставлення до мовлення полягає в прагненні, попри всі перелічені труднощі, зробити повідомлення зрозумілим для адресатів, а завдяки цьому – максимально ефективним. Це передбачає добре усвідомлений вибір мети спілкування і методу впливу, вимоги до мови характеризуються не просто набором комунікативних якостей, а саме їх системою. Оцінні параметри мови загадок, взаємодіючи між собою, формують високий рівень культури мови суспільства і кожного його члена зокрема, завдяки загадкам люди набувають уміння порівнювати, розрізнявати мовні явища (вимову, значення, форму слова, побудову речення тощо), мовці намагаються контролювати свою мовну поведінку, запобігати змішуванню мов. Порушені питання, звичайно, потребують більш детального вивчення з метою надання вичерпних характеристик комунікативних якостей мови енігматичних текстів у різносистемних мовах.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : [підруч.] / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр Академія, 2004. – 344 с. (Альма-матер).
2. Березовський І. П. Українські народні загадки / І. П. Березовский // Загадки. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – 326 с.
3. Булаховський Л. А. Вибрані праці : в 5 т. / Л. А. Булаховский. – К. : Наукова думка, 1975. – Т. 1 : Загальне мовознавство. – 1975. – 495 с.
4. Відгадай! Загадки, прислів'я, приказки і скоромовки у дитячому садку / [упор. Л. В. Гураш, Г. Г. Ключова, А. М. Богуш]. – К. : Радянська школа. – 1982. – 142 с.
5. Головин Б. Н. Основы культуры речи : [учебник для вузов по спец. «Рус. яз. и лит.»] / Б. Н. Головин. – [2-е изд., испр.]. – М. : Высшая школа, 1988. – 319 с.
6. Детские загадки на французском языке [Электронный ресурс] / Форумы inFrance : Франция по-русски. – Режим доступа : <http://www.infrance.ru/>
7. Ильяш М. И. Основы культуры речи : [учеб. пособие для филол. спец. ун-тов] / М. И. Ильяш. – Киев ; Одесса : Вища школа, 1984. – 187 с.
8. Комунікативні якості літературної мови [Електронний ресурс] / Найкращі українські реферати : Referado. – Режим доступу : <http://www.referado.com>
9. Поляков Ю. М. Загадки в стихах : Книга для чтения на англ. языке в младших классах средней школы / Ю. М. Поляков. – М. : Просвещение, 1981. – 48 с.
10. Сборник загадок : пособие для учителя / [сост. М. Т. Карпенко]. – М. : Просвещение, 1988. – 80 с.
11. Скворцов Л. И. Теоретические основы культуры речи / Л. И. Скворцов. – М. : Наука, 1980. – 352 с.

12. Топоров В. Н. К реконструкции «загадочного» прототекста (о языке загадки) [Текст] / В. Н. Топоров // Исследования в области балто-славянской духовной культуры: Загадка как текст. 2. – М. : Издательство «Индрик», 1999. – С. 54 – 68.

13. Филиппов В. С. Коммуникативная природа загадки [Текст]: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01, 10.02.19 / Вадим Станиславович Филиппов. – Орел, 2000. – 137 с.

Аннотация

Дружина Т. А. Энигматические тексты с позиции культуры речи.

Впервые в украинском языкознании выделены энигматические тексты с позиции культуры речи, определены основные теоретические аспекты изучения коммуникативных качеств речи энигматических текстов, выявлено их роль в коммуникативном акте, выделено и выяснено характерные и общие черты коммуникативных качеств речи энигматических текстов во всех исследуемых языках, проанализированы теоретические основы культуры речи.

Коммуникативные качества загадок в разносистемных языках рассмотрены в качестве цели общения и метода воздействия на говорящего.

Ключевые слова: коммуникативный акт, энигматический текст, загадка, культура речи, коммуникативные качества речи, речевая деятельность, речевое поведение.

Summary

Druzhdina T. A. Enigmatic Texts from the Perspective of the Culture of the Speech.

Enigmatic texts are allocated from the perspective of the culture of speech at first in Ukrainian linguistics, revealed the basic theoretical aspects of the study of communicative qualities of speech and their role in the communicative act, isolated and found specific and general features of communicative qualities of speech of the enigmatic texts in all languages that are studied, analyzed the theoretical foundations culture of the speech.

Communication skills of the riddles in different languages are considered as an objective method of communication and influence on the speaker.

Keywords: communicative act, enigmatic text, culture of speech, communicative qualities of speech, speech activity, verbal behavior.